

Zenon Grocholewski

"Il Motu Proprio "Causas matrimoniales" nella dottrina e nella giurisprudenza", Roma 1979 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 24/1-2, 299-301

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Il Motu Proprio „Causas matrimoniales” nella dottrina e nella giurisprudenza (Studia et Documenta Iuris Canonici, vol. VIII; Annali di Dottrina e Giurisprudenza Canonica, vol. V), Roma, Officium Libri Catholici, 1979, ss. 172, cena 18.000 lirów wł.

Książka zawiera: 1. referaty wygłoszone na temat M. P. „Causas matrimoniales” w Arcyśodalicji Kurii Rzymskiej w roku 1972; 2. niektóre wypowiedzi w dyskusji nad tymi referatami; oraz 3. artykuł dotyczący jurisprudencki rotalnej omawianego dokumentu. W końcu znajdujemy zebraną bibliografię odnośnie nowych norm procesowych w sprawach nieważności małżeństwa.

Na wstępie (ss. 1—5) A. Di Felice stara się zilustrować *zasady inspirowane M. P. „Causas matrimoniales”*. Dla właściwej interpretacji norm prawnych, bowiem, jest rzeczą ważną poznanie myśli i woli prawodawcy odnośnie celu jaki ma być osiągnięty przez wydanie tychże norm. W tym aspekcie Di Felice uwypukla głównie konieczność, by realizacja sprawiedliwości dokonywała się w sposób „kompetentny, charytatywny i szybki”, oraz domaga się, by w takim świetle interpretowano poszczególne normy omawianej Konstytucji Apostolskiej.

S. Villeggiantie, w pierwszym referacie (ss. 9—36), analizuje normy dotyczące *właściwości sądu*. Po przedstawieniu interesujących uwag na temat trzech pierwszych artykułów M. P. „Causas matrimoniales”, naświetliwszy nowości w nich zawarte, zatrzymuje się dłużej nad art. IV — zawierającym najważniejsze innowacje w przedmiocie referatu — w którym wskazane są elementy determinujące właściwość sądu oraz warunki wymagane do przeniesienia sprawy z jednego sądu do innego równie właściwego. Po spostrzeżeniach natury ogólnej, referent zajmuje się głównie znaczeniem terminu „commoratio non precaria” oraz właściwością sądu miejsca, w którym ma być zebrana większość dowodów. W dodatku do referatu znajdujemy omówienie dwóch decyzji Sygnatury Apostolskiej na temat właściwości sądu w oparciu o M. P. *Causas matrimoniales*. Chodzi o decyzję z dnia 17 X 1972, dotyczącą „forum domicilii” (opublikowaną w: *Periodica* 62, 1873, ss. 563—567); oraz z dnia 6 IV 1973, dotyczącą okoliczności gdy nieznane jest miejsce zamieszkania strony pozwanej w przypadku zwrócenia się do sądu „plerarumque probationum” (opublikowaną *tamże*, ss. 590—591).

Następnie A. D’Avack omawia *kwestie związane z apelacją* (ss. 37—60), czyli art. VIII i IX M. P. *Causas matrimoniales*. Między innymi uważa, że dekret ratyfikacyjny nie musi zawierać motywacji; że, w przypadku zastosowania formy skróconej procesu zakończonej dekretem ratyfikacyjnym, nie chodzi o prawdziwą apelację lecz o dispensę od podwójnego wyroku zgodnego; zaprzecza możliwości użycia formy skróconej w przypadku apelacji stron lub jednej z nich. Pod koniec D’Avack zaznacza, że choć jego referat ukazuje się dopiero teraz nie uważa za stosowne zmienić swego tekstu oddanego do druku w marcu

1972, mimo pewnych nowości — zaistniałych w ostatnich latach — w doktrynie, w orzecznictwie sądowym i na polu interpretacji autentycznych; jedynie ogranicza się do stwierdzenia, że, nawet po wypowiedzi Papieskiej Komisji Interpretacyjnej z 31 X 1973, nie jest rzeczą jasną czy można zastosować procedurę skróconą w przypadku apelacji stron.

S. Lariccia, w trzecim referacie (ss. 61—77), zajmuje się *procedurą skróconą w drugiej instancji*. Zauważa, że *Causas matrimoniales* zmieniło istotowo naturę osądu w drugiej instancji: podczas gdy przedtem sędzia w stopniu apelacyjnym osądzał *ex integro* całą sprawę, teraz w przypadku procedury skróconej, ogranicza się jedynie do oceny wyroku. Rację, dla której przewiduje się formę skróconą jedynie po wyroku pozytywnym (a nie po wyroku negatywnym), widzi Lariccia w obranej polityce ustawodawczej: do niedawna opinia społeczna sprzyjała raczej wyrokom negatywnym, dzisiaj sprzyja wyrokom orzekającym nieważność małżeństwa; toteż uznano za właściwe, zdaniem referenta, zastosować formę uproszczoną jedynie w przypadku domniemanej nieważności. Tej polityki jednak autor nie pochwała, lecz proponuje, by procedurę uproszczoną można było stosować także po wyroku negatywnym. Następnie snuje dość szeroko rozważania nad naturą dekretu ratyhacyjnego tzn. czy jest on decyzją administracyjną czy sądowniczą, opowiadając się za tym ostatnim. Przechodząc do problemu motywacji dekretu ratyhacyjnego, zauważa różnorodność opinii i proponuje, by w „*iure condendo*”, przewidziano konieczność adekwatnego przedstawienia motywów. W końcu stawia niektóre pytania, między innymi: czy procedura skrócona nie faworyzuje zbyt powoda? czy nie ułatwia oszustwa ze strony powoda, który usilnie pragnie orzeczenia nieważności swego małżeństwa?

W ostatnim referacie (ss. 79—90), E. Bernardini przedstawia normy dotyczące *wypadków specjalnych*. Wychodząc z założenia, że *M. P. Causas matrimoniales* nie jest prawem specjalnym, i potem interpretując art. X—XII, utrzymuje, że jako wypadek specjalny może być rozważany jakikolwiek powód nieważności małżeństwa („*impedimenta*” rozumując w sensie szerokim i niewłaściwym), jeśli spełniają się określone w tymże dokumencie warunki (tzn. z dokumentu autentycznego, „*vel alio legitimo modo*”, jest rzeczą pewną nieważność małżeństwa oraz brak dyspensy, gdy chodzi o przeszkody z których można dyspensować). Osobiście wydaje mi się nie do utrzymania ta teza, kontrastująca z postawą niejednokrotnie zajętą przez Sygnaturę Apostolską.

Gdy chodzi o *interwencje* w dyskusji nad referatami (ss. 91—106), F. Bersini, odnośnie rozważań wstępnych Di Felice'go praktycznie opisuje w sposób bardzo prosty całe *M. P. Causas matrimoniales*, konkludując, że nie wystarczają same normy, lecz wymagana jest odpowiedzialność ze strony pracowników sądów kościelnych; zaś, odnośnie referatu prof. Lariccia, stara się wykazać, że nie mają podstawy obawy,

według których omawiany dokument papieski stwarza niebezpieczeństwa dla świętości i nierozzerwalności małżeństwa. Również P. Bellini zabiera głos na temat negatywnych wpływów jakie nowe normy mogłyby mieć gdy chodzi o stabilność małżeństwa. Uważa, że byłoby prawdziwym niebezpieczeństwem, gdyby łatwość otrzymania orzeczenia nieważności determinowała wolę stron już w chwili zawarcia małżeństwa.

Trzecia część książki (ss. 107—166) zawiera artykuł C. Gnazi: *Orzecznictwo rotalne na temat M. P. „Causas matrimoniales”*. We wstępie omawia A. cel nowego prawa w świetle wspomnianego orzecznictwa (skrócenie trwania procesów z zachowaniem sprawiedliwości), następnie w trzech rozdziałach: a. zadania obrońcy węzła, stron i patronów (głównie chodzi o funkcje obrońcy węzła); b. procedurę po wyroku pierwszego stopnia orzekającym nieważność małżeństwa (która najwięcej stworzyła problemów w orzecznictwie; A. je systematycznie przedstawia); c. rekurs przeciw dekretowi ratyhabitacyjnemu i możliwość apelacji od dekretu rozstrzygającego tenże rekurs.

Jest godnym ubolewanie, że dopiero po tak długim okresie czasu zostały wydane drukiem referaty wygłoszone w roku 1972, na temat, który w ostatnich latach był przedmiotem bardzo wielu dyskusji wśród autorów i w orzecznictwie kościelnym. Niemniej jednak — choć niektóre z rozważań są już nieaktualne (np. sprawa motywacji dekretu ratyhabitacyjnego), inne dyskusyjne — trzeba przyznać, że znajdujemy w wspomnianych referatach wiele wnikliwych i interesujących uwag oraz refleksji.

Niewątpliwą zaś wartość, o wielkim znaczeniu, ma ostatnia część książki na temat orzecznictwa rotalnego. Chodzi bowiem o orzecznictwo najnowsze i w większości nieopublikowane, ujęte systematycznie w formie jakoby komentarza do omawianego Motu Propio. Jest to bardzo szczęśliwe uzupełnienie materiału opracowanego kilka lat wcześniej.

Zenon Grocholewski

Piero Antonio Bonnet, Il giudizio di nullità matrimoniale nei casi speciali (Studia et Documenta Iuris Canonici, vol. IX), Roma, Officium Libri Catholici, 1979, ss. 466, cena 45.000 lirów wł.

Autor dał się poznać w ostatnich latach z książki *L'essenza del matrimonio canonico* (Padova 1976) oraz wielu artykułów rozsypanych po czasopiśmie kanonistycznych wychodzących we Włoszech. Nowa obszerna praca, którą mam zamiar omówić, odbiega od problematyki, którą się On dotychczas zajmował, niemniej jednak jest godną uwagi. Bonnet okazuje się bowiem w prawie procesowym niemniejszym fachowcem niż w prawie małżeńskim.

W pierwszym rozdziale zajmuje się A. naturą procesu w wypadkach